

Är demokratin möjlig med halvläsare?

Lena Köster-Bergman har läst Margareta Grogarns Dålig läsning.

- Kan man ha demokrati i ett samhälle där det finns människor som är halvläsare?

Det tror inte Margareta Grogarn, lärare och psykoterapeut, som undervisat tusentals elever med läs- och skrivproblem.

En halvläsare kan läsa, men förstår inte så mycket av det han eller hon läser, eftersom så mycket möda går åt till själva läsandet, att innehållet kommer i skymundan. -När han har kommit till slutet av meningen, har han glömt vad den handlade om i början, säger Margareta Grogarn.

1979 publicerades hennes doktorsavhandling Dålig läsning av förlaget Liber Läromedel. En lättläst bok för att vara doktorsavhandling. I den berättade hon om ett antal elever vid två årskullar på fordons- och verkstadstekniska linjer vid en gymnasieskola i Göteborg.

Två tredjedelar av eleverna behövde lästräning. Några av dem ville träna. Andra tyckte att det inte behövdes, ville inte, vägrade.

Strategier för att slippa

Margareta Grogarn konstaterar, nu som då, att den som har misslyckats med att lära sig läsa, med åren lär sig olika strategier.

Strategier för vad då?

För att slippa läsa högt och bli avslöjad inför klassen; för att slippa att själv konfronteras med det som känns som ett svårt misslyckande; för att slippa ta itu med en situation som kanske symboliserar allt som känns förnedrande och omöjligt att ändra på.

Särskilt begåvade elever kan ta sig igenom skolan och kanske hela vuxenlivet, utan att omgivningen märker att de inte kan läsa. Man kan ju lära sig genom att vara uppmärksam och lyssna. Till en viss gräns.

Andra ”väljer” att bli stökiga. För att slippa visa vad de kan och inte kan i läsande och skrivande, bråkar de i klassen, går därifrån, skolkar eller pratar bort situationen.

Satsa från början

- Man måste satsa stora resurser direkt i lågstadiet, säger Margareta Grogarn.

Det handlar inte bara om lagom stora klasser, lärarassistenter, rätta läromedel och sånt. Det handlar också om tillgängliga speciallärare. Att ta itu med läs-och skrivproblem hos elever som går i gymnasiet, handlar först om att ta hand om själen, säger Margareta Grogarn. Man måste reparera det som har trasats sönder under nio års skolgång: självförtroendet.

- Sedan kan man börja göra något åt bokstäverna, säger hon.

Satsar man stora resurser redan när barnen börjar skolan, är chanserna goda att fler lär sig läsa och färre får problem.

Olika sorters dyslexi

- Det finns alltid några som har dyslexi. Men dyslexi och läs-och skrivproblem är inte samma sak, säger Margareta Grogarn.

Man kan dela in dyslexi i flera undergrupper. I vårt samtal väljer hon att dela in dyslexi i visuell dyslexi och audiell dyslexi. Visuell dyslexi betyder att man inte känner igen ord, när man ser dem skrivna. Man ser tecknen på papperet med får ingen inre bild av att titta på dem. Har man den typen av dyslexi, läser man ordet en bit i sänder. Po-ta-tis-gra-täng.

- När man kommer till ”-täng”, har man glömt hur ordet började, eftersom det var så mödosamt att ta sig dit. Alltså får man börja om igen, förklarar Margareta Grogarn.

Personer med visuell dyslexi måste bland annat träna på att läsa från vänster till höger.

- Ett knepande och knåpande.

Audiell dyslexi betyder att man inte riktigt hör hur ord låter inuti. Till exempel vilka konsonanter som finns mitt i ”såpbubbla”.

- Sådana dyslektiker får ofta problem också med engelskan. De uttalar orden som de står skrivna eller pratar ”svengelska”.

Audiella dyslektiker har nytta av att arbeta till exempel med rim och ramsor.

- Det viktiga är att man vet vilken form av dyslexi en elev har, om man ska kunna hjälpa. Det går inte att behandla elever med de här två varianterna av dyslexi med samma pedagogik, säger Margareta Grogarn.

Men så kan man alltså ha svårigheter med att läsa och skriva, utan att vara dyslektiker.

Missat bokstavsinnlärning

- Man kanske inte har överlärt bokstäverna b och d eller u och y, säger Margareta Grogarn.

Med överinlärning menas det man sysslar med i småskolan: man klipper ur bokstäverna och klistrar in dem i en bok. Man skriver dem. Och ljudar dem. Sätter in dem i ord. Alltihop om och om igen. Till slut har man lärt sig bokstäverna så att man aldrig glömmer dem. De är ett med en själv. Vare sig de skrivs versalt (stora bokstäver) eller gement (små), skrivs med skrivstil, textas eller är tryckta.

Så är det för de flesta elever i skolan. Men inte för alla. Några, säger Margareta Grogarn, är inte mogna för den här inlärning, när de börjar skolan. Vanligen är det pojkar som mognar lite sent. Missar de då att lära sig en del av bokstäverna, kommer de kanske aldrig igen. Eftersom det blir så jobbigt att läsa. Eftersom de misslyckas så ofta. Och eftersom för många misslyckanden leder till dålig självkänsla och olika strategier för att slippa förödmjukas igen.

Garantera framgång

Det här kan undvikas om lärarna i förskoleklasserna och på lågstadiet har rätt kunskaper och tillräckliga resurser omkring sig. Och om det finns speciallärare när det behövs. Det säger Margareta Grogarn, såväl 1979 som 2001. Det säger också andra lärare och forskare som arbetat med läs-och skrivproblem under hela 1900-talet.

- Om bara politikerna kunde begripa detta, ryter Margareta Grogarn i telefonen.

Hon säger också att lärarens viktigaste uppgift är att garantera eleverna framgång.

Det gör man bäst genom att satsa på deras starka sidor, där man kan ge ärligt beröm. Och sedan träna de svagare sidorna, utan att särskilt påtala misslyckanden. Och så gäller det förstås att verkligen veta exakt vilka svårigheterna är – och vilken pedagogik som krävs för varje elev.

Ingen demokrati

Margareta Grogarn befarar att Sverige kommer att få en ny underklass, om inte politikerna ger skolan de resurser som behövs för att alla elever ska lära sig läsa och skriva. Den nya underklassen hamnar i utvecklingens bakvatten på grund av läs- och skrivsvårigheter, som leder till dåliga chanser på en alltmer läskrävande arbetsmarknad. Och som dessutom hindrar individen från att ta del av den demokratiska processen. Margareta Grogarn är fil dr i pedagogik. Hon är dessutom psykoterapeut. Vid 72 års ålder arbetar hon fortfarande med psykoterapi och läspedagogik.

- Jag möter halvläsarna, säger hon.
- De känner inte till saker och ting. De kan inte läsa och tillgodogöra sig det som de behöver.

Många tycker att de inte behöver läsa så mycket. Det går lika bra att ta till sig samhällsinformation och annat från TV.

Andras vinklar

- Men då frågar jag dem vem som har valt orden de hör i TV. Vem som har valt kameravinkeln. Och vad som finns utanför kameravinkeln.

- Det har de sällan tänkt på.

Att andra väljer vilken information och bild av världen som de ska få. Att det inte är de själva som väljer.

- För halvläsarna finns det ingen demokrati, säger Margareta Grogarn. Det gäller förstås i ett samhälle som i huvudsak bygger på att man ska läsa sig till såväl kunskaper man behöver i arbetet, som kunskaper man behöver för att kunna vara med och påverka samhällsutvecklingen. Halvläsarnas läskunskaper hade säkert räckt till för ett halvt sekel sedan. Men gör det inte i dag.

- Halvläsarna är utlämnade åt andras kameravinklar, säger Margareta Grogarn.

(Språka loss 2001)

www.fungerandemedier.se